

УДК 37.013,74:[37,091.26:81'243](477+4/9)(091)

СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ З МОВИ В УКРАЇНІ ТА ЗАКОРДОНОМ:
ІСТОРИКО-ПОРІВНЯЛЬНИЙ ОГЛЯДБарбаш Єлизавета Михайлівна
м.Чернігів

Стаття присвячена дослідженню ролі контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів у навчанні іноземної мови. Розкрито та систематизовано поняття «оцінювання» у науковій літературі. На основі аналізу останніх досліджень та вивчення стану проблеми, окреслено особливості переходу від п'яти- до дванадцятибальної системи оцінювання в Україні в 60-і роки ХХ ст. – на початку ХХІ століття. Визначено фактори та передумови, які вплинули на введення дванадцятибальної системи оцінювання в Україні. Досліджено переваги дванадцятибальної системи оцінювання.

Ключові слова: контроль, оцінювання, п'ятибальна система, дванадцятибальна система, іноземна мова.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими й практичними завданнями. Якість освіти та ефективність засвоєння навчальних знань учнями на уроках іноземної мови перевіряється в процесі контролю та оцінювання результатів навчально-виховної роботи. Оцінювання дозволяє забезпечити зворотній зв'язок між вчителем та учнем, й таким чином мотивувати їх навчально-пізнавальну діяльність. Поступове виходження України у світове співтовариство зумовило необхідність у вдосконаленні освіти та її переорієнтації на формування комунікативних компетентностей на уроках іноземної мови. Актуалізація комунікативного підходу у навчанні іноземних мов пов'язана з необхідністю пошуку ефективних шляхів оцінювання навчальних досягнень учнів з різних видів мовленнєвої діяльності. Питання оцінювання знань учнів є особливо важливим з огляду на те, що кінцевим результатом навчальної діяльності є ефективне формування компетентностей, а не формування суми знань, умінь та навичок учнів.

Актуальність дослідження зумовлена потребою пошуку оптимальних засобів оцінювання навчальних досягнень учнів з іноземної мови. Дослідження історії розвитку бальних систем та переходу від п'яти- до дванадцятибальної системи оцінювання дозволить виявити загальні чинники покращення контролю рівня навчальних досягнень учнів на уроках іноземної мови.

Формування мети статті. Метою проведення дослідження є оцінювання рівня навчальних досягнень учнів з іноземної мови в Україні та закордоном в історико - порівняльному аспекті.

Аналіз основних публікацій та досліджень. Дослідження історії розвитку педагогічної думки та історії педагогічного оцінювання неодноразово проводились в сучасній педагогіці: Т.М.Канівець досліджує основи педагогічного оцінювання [4], В.О.Скалозуб вивчає історію розвитку оцінювання навчальних досягнень школярів та розкриває форми оцінок та шкалу оцінювання знань учнів у досліджуваній у період 1918-1944 р. [10], В.В.Тригубенко аналізує особливості системи оцінювання знань школярів у початкових та середніх навчальних закладах другої половини ХІХ – початку ХХ ст. повідав науковець [11] та ін.

Проблемам специфіки навчання та оцінювання в педагогіці ХХ – ХХІ століття присвячені розробки багатьох науковців: І.М.Каневська досліджує особливості 12-бальної системи оцінки знань та її впливу на навчальну активність

школярів [3], М.В.Левківський розглядає історію педагогічної думки та оцінювання в Україні та інших країн світу [6], О.Ю.Яцкова займається проблемою розвитку творчих здібностей дітей в педагогіці ХХ століття [14] та ін.

Виокремлення невіршених раніше частин загальної проблеми, яким присвячено означену статтю. Незважаючи на велику кількість досліджень історії методів контролю та оцінювання, невіршеним залишаються особливості оцінювання навчальних досягнень учнів з іноземної мови у школах України та закордоном у ретроспективному розрізі. ХХ століття ознаменувалося переходом від п'яти- до дванадцятибальної системи оцінювання. Інтерес для дослідження представляють фактори та передумови переходу від однієї бальної системи оцінювання до іншої.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Контроль в навчанні іноземної мови є невід'ємним компонентом навчального процесу. Без контролю неможливо перевірити навчальні досягнення учнів, набуті ними знання та сформовані вміння і навички. Проблема контролю є однією з найбільш важливих в історії педагогіки та методичці педагогічної діяльності. Основним засобом контролю є оцінювання. Оціночна функція контролю здійснюється на основі виконання учнями навчальних завдань. Оцінка на уроках іноземної мови є показником рівня сформованості іншомовних знань, вмінь та навичок з різних видів мовленнєвої діяльності. Також це показник загальної успішності навчання. У науковій психолого-педагогічній літературі оцінювання визначається по-різному. О.В.Оніпко визначає оцінювання як систематичний контроль операцій стосовно до явних та неявних норм і стандартів з метою вдосконалення контролю [7, с.25]. Н.М.Островерхова розуміє оцінювання як контроль, що здійснюється у відповідності з загальноприйнятими стандартами [8]. О.І.Андрійчук інтєрпретує оцінювання як системний комплекс педагогічних процедур, послідовність операцій і дій, що складають у сукупності цілісну дидактичну систему, реалізація якої в педагогічній практиці призводить до досягнення конкретних цілей навчання [1]. Ми будемо визначати оцінювання як рівень навчальних досягнень учнів з предмету на основі загальноосвітніх стандартів стосовно до контролю навчальних досягнень учнів.

Варто зазначити, що система оцінювання за допомогою балів має тривалу історію. Перші спроби використовувати бали було започатковано в Києво-Могилянській Академії. Оцінки виставлялися у вигляді наступних балів «добре», «дуже добре», нижче середнього» та ін. Бальна система використовувалась наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. В цей період була прийнята п'ятибальна система, яка включала наступні бали «відмінно», «добре», «досить добре», «посередньо», «слабо». Однак вчителі та дослідники продовжували шукати способи вдосконалення оцінки на уроках іноземної мови. Зокрема було здійснено спроби ввести семибальну систему оцінювання, яка включала проміжні категорії балів, властивих для п'ятибальної системи, як «вельми добре» та «дуже добре» [4]. В 1918 році в освіті здійснено спроби звернутися до системи оцінювання за допомогою балів «задовільно» та «незадовільно». Однак ця система не протрималася довго, оскільки оцінити

об'єктивно знання учнів неможливо за допомогою вузьких категоріальних понять як «задовільно» та «незадовільно». В результаті педагоги знову повернулися до п'ятибальної системи оцінювання, а в 1935 році, дана система закріпилася як основна система контролю навчальних досягнень учнів. В період з 1944 року по 1945 року бали в п'ятибальній системі було замінено на цифри – «1», «2», «3», «4», «5» [6]. Бал як основна одиниця оцінювання виступає величиною, яка передбачає оволодіння знаннями в тій чи іншій мірі. Наприклад, бал «1» означає елементарне володіння учнем навчальним іншомовним матеріалом, а саме здатність відтворювати окремі факти та розпізнавати об'єкти, які позначені певними словами.

У 2000 році в шкільну практику українських шкіл було запроваджено дванадцятибальну систему оцінювання. Практика зміни системи оцінювання була пов'язана із впровадженням комунікативного та особистісно-орієнтованого підходу до навчання іноземної мови. Рівень засвоєння учнями іншомовних комунікативних знань потребував вдосконалення щодо оцінки різних видів мовленнєвої діяльності: читання, говоріння, письма, аудіювання. Кожен вид діяльності передбачає формування відповідних умінь, наприклад, аудіювання передбачає формування вміння сприймати мову на слух, розрізняти окремі лексичні одиниці в потоці речення тощо. Це зумовлює проблему розмежування балів, які б дали змогу об'єктивно оцінити кожний із навиків учнів в іншомовній діяльності.

Розширення п'ятибальної системи до дванадцятибальної було зумовлене рядом причин. Вхідження України в глобальний європейський простір сприяло обміну досвідом в системі навчання та контролю. Основними рушійними силами розвитку освіти стало прагнення вирішити наступні проблеми навчання та оцінювання навчальних досягнень учнів, як невідповідність шкільних закладів потребам часу, зокрема потребам у підготовці кваліфікованих співробітників у сфері промисловості, науки і техніки; розвиток комп'ютерних технологій та науково-технічного прогресу, який змінював можливості для проведення контролю знань, умінь на навичок учнів; прагнення реформувати систему освіти на основі накопиченого педагогічно і психологічного досвіду, зокрема існування концепцій індивідуального та особистісно-орієнтованого навчання. Так, розвиток комп'ютерних технологій та їх використання на уроках іноземної мови призвели до появи тестів як засобу контролю та оцінювання. П'ятибальна система, яка визначає як високі оцінки «добре» та «відмінно», була непридатна для оцінювання творчих знань учнів, їх самостійного вміння працювати з іншомовними програмами тощо.

Українська система оцінювання увібрала в себе досвід аналогічних бальних систем, прийнятих деяких закордонних країнах. Наприклад, в Австрії засобом оцінювання виступає сукупність екзаменів, які оцінюються за наступними балами: «1 – відмінно», «2 – добре», «3 – задовільно», «4 – здав», «5 – не здав». В Німеччині застосовується шестибальна система, але порівняно з Україною відлік балів є зворотнім: «1 – дуже добре», «2 – добре», «3 – задовільно», «4 – відповідно», «5 – погано», «6 – дуже погано». Оцінювання в Данії проводиться за бальною шкалою від нуля до тринадцяти балів, при цьому виставлення оцінок застосовується лише в середніх та старших класах. В початкових класах оцінка не застосовується, натомість вживаються загальні способи мотивації такі як похвала за правильно виконане завдання [4].

У Великобританії засобом оцінювання переважно виступають тести та поточні усні і письмові роботи учнів. До-

сягнення учнів оцінюються за семибальною шкалою, яка заснована на принципі оцінки від найвищого до незадовільного рівня: A, B, C, D, E, F, G. Схожа система оцінювання властива школам Норвегії. В початкових класах офіційне оцінювання не використовується, але починаючи з молодших середніх класів застосовується п'ятибальна система оцінювання: «G – відмінно», «M – дуже добре», «MG – добре», «NG – задовільно», «LG – незадовільно». У класах старшої середньої школи використовується семибальна система оцінювання від 0 до 44 [6].

Міністерство освіти та науки України пояснює причину введення 12-бальної системи оцінювання навчально-виховних досягнень учнів динамікою змін у суспільстві, які вимагають вдосконалення підходів до контролю та перевірки ефективності засвоєння знань, умінь і навичок учнів [5]. Особливо актуальною є зміна системи оцінювання у зв'язку з поширенням уваги до вивчення іноземних мов, оскільки оцінювати оволодіння іншомовною мовленнєвою діяльністю становить труднощі для багатьох учнів. Відповідно, об'єктивна оцінка є важливим фактором мотивації учнів до вивчення іноземної мови, адже головним завданням навчання є не лише формування сукупності знань учнів, а формування розвинутої особистості. 12-бальна система оцінювання рівня навчальних досягнень у навчанні іноземної мови будувалася на основні принципі складання знань, умінь та навичок учнів, які були набуті ним. При цьому в процесі оцінювання враховується рівень особистісних досягнень учнів. Наприклад, при високих балах «10», «11», «12» оцінюються творчі здібності учнів, які здатні до самостійної роботи: підбору матеріалу та інформації, вміння критично сприймати навчальний матеріал та висловлювати власні думки, самостійно розвивати власні творчі нахили [9].

Важливим фактором переходу з п'яти- до дванадцятибальної системи оцінювання послужили інтеграційні процеси та Європейська глобалізація. Прагнення країн віднайти спільні засади та критерії оцінювання в усіх країнах ЄС, зокрема у вивченні іноземних мов, базувалося на наступних поняттях: 1) оцінювання особистісних навчальних досягнень учнів у порівнянні з досягненнями інших учнів. У цьому випадку бал/оцінка є нормованим критерієм, стосовно якого визначають результати навчання учнів; 2) оцінювання повинно бути правдоподібним та ефективним; 3) спільні методи та засоби оцінювання. Застосування цих критеріїв оцінювання в системі контролю у навчанні іноземної мови дасть змогу сформувати систему перевірки та діагности ефективності навчання в українських та європейських школах, а це в свою чергу сприятиме встановленню спільної координації якості освіти в глобальному світовому просторі. Дванадцятибальна система оцінювання передбачає оцінювання знань учнів на основі відповідей на запитання, таким чином оцінки виставляються за результати роботи кожного учня. Ця система оцінювання містить два важливі компоненти: нормативний та критеріальний. Нормативний критерій оцінювання реалізується на рівні класу – це оцінювання навчальних досягнень учнів на уроці відповідно до певної норми (балів); критеріальний компонент передбачає оцінювання на рівні загальнонаціонального стандарту, тобто критеріями контролю виступають регіональні або державні нормативні документи. Окрім того, із поширенням глобалізаційних процесів, зростає увага школи до іноземної мови як одного з обов'язкових навчальних предметів. Зміна пріоритетів у системі навчання мови призвела до необхідності пошуку засобів оцінювання, які б передбачали оцінку усних та письмових відповідей учнів, адже оволодіння усним іншомовним матеріалом представляє більшу складність для

учнів, ніж оволодіння фонетичним матеріалом рідної мови. Відповідно, оцінювати досягнення учнів не можна однаково на уроках рідної та іноземної мови. Дванадцятибальна система забезпечила можливість оцінювати не лише фактичний рівень знань учнів, але й їх зусилля у вивченні іноземної мови. Що стало важливим мотивуючим фактором у вивченні іноземної мови.

Так, ідеї переходу з п'ятибальної до дванадцятибальної системи оцінювання у навчанні іноземної мови пов'язані з переорієнтацією сучасної концепції освіти на індивідуалізацію, диференціацію навчання та зверненням до особистісно-орієнтованого навчання. Провідними напрямками даного переходу послужила реформаторська педагогіка, експериментальна педагогіка та ін. Реформаторська педагогіка базувалася на теорії вільного виховання. В основу даної теорії було покладено книгу Елен Кей «Вік дитини». Письменниця актуалізує важливість зв'язку між віком дитини та навчанням і формуванням її особистості в умовах соціального становлення. Реформаторська педагогіка відводила важливу роль навчанню та вихованню з опорою на переживання та власний досвід дитини. Експериментальна педагогіка (В.А.Лай, А. іне, О.Декролі, П.Бове та ін.) спрямована на відокремлення практики від теорії навчання [6]. Відповідно, метою експериментальної педагогіки стало оцінювання шляхом лабораторних експериментів, які дозволяли з науковою достовірністю дослідити природу дитини, зокрема принципи розвитку особистості дитини. Цей підхід враховує інтереси дитини, можливості їх мислення, нахили.

Ще однією методикою, яка стала чинником впливу на перехід від п'яти- до дванадцяти бальної системи, послужила функціональна педагогіка. Засновником даної педагогіки став Едуард Клапаред – швейцарський психолог та

педагог [5]. Він визначає мотиви та інтереси дитини як рушійні фактори навчання. Едуард Клапаред пропонує використовувати ігри як засіб підвищення ефективності навчання та оцінювання навчальних досягнень дітей. Приблизником та послідовником ідей Едуарда Клапареда став А.Фер'єр [12]. Він запропонував періодизацію у психічному розвитку дитини. Ця періодизація ґрунтувалася на врахуванні індивідуальних та вікових особливостей дітей, оскільки А.Фер'єр вважає, що навчання призначення для навчання людей з «плоті і крові», а не для формування інтелектуалів.

Переходу від п'яти- до дванадцятибальної системи оцінювання сприяла теорія педагогіки особистості, засновниками якої стали Ф.Гансберг [2], Г.Шаррельман [13] та ін. Представники цієї теорії виступили з критикою авторитарного управління процесом навчання в школі. На думку науковців, навчання та оцінювання знань учнів повинно відбуватись у педагогічній взаємодії вчителя і учнів. Дружній та співробітницький характер навчальної діяльності сприятиме прояву творчості дітей та мотивації навчання.

Отже, в основу нової дванадцятибальної системи оцінювання покладені новітні підходи до організації навчання в умовах науково-технічного прогресу та реформування освіти. Найбільш важливим з реформацийних підходів став комунікативний та особистісно-орієнтований підхід до навчання мови. У рамках цього підходу дванадцятибальна система оцінювання застосовувалась до тематичного, семестрового, річного та підсумкового етапів навчання, а бали визначалися за наступними рівнями: початковий (1-3), середній (4-5), достатній (7-9), високий (10-12). Згідно з дванадцятибальною системою оцінювання найвищим рівнем є творчий рівень – від 10-12 балів, який не передбачено в п'ятибальній системі (див.табл.1) [4; 9]:

Таблиця 1

П'ятибальна система оцінювання	
1-2 бали I рівень – початковий	Відповідь учня при відтворенні навчального матеріалу елементарна, фрагментарна, зумовлюється початковими уявленнями про предмет вивчення;
3-4 бали II рівень – середній	Учень відтворює основний навчальний матеріал, здатний розв'язувати завдання за зразком, володіє елементарними вміннями навчальної діяльності
5 бали III рівень – достатній	Учень знає істотні ознаки понять, явищ, закономірностей, зв'язків між ними, а також самостійно застосовує знання в стандартних ситуаціях, володіє розумовими операціями (аналізом, абстрагуванням, узагальненням тощо), вміє робити висновки, виправляти допущені помилки. Відповідь учня повна, правильна, логічна, обґрунтована, хоча їй і бракує власних суджень. Він здатний самостійно здійснювати основні види навчальної діяльності
Дванадцятибальна система оцінювання	
Бал	Критерії
10	Учень виявляє початкові творчі здібності, самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, оцінює окремі нові факти, явища, ідеї; знаходить джерела інформації та самостійно використовує їх відповідно до цілей, поставлених учителем
11	Учень вільно висловлює думки і відчуття, визначає програму особистої пізнавальної діяльності, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особисту позицію щодо них; без допомоги вчителя знаходить джерела інформації і використовує набуті знання і вміння в нестандартних ситуаціях
12	Учень виявляє особливі творчі здібності, самостійно розвиває власні обдарування і нахили, вміє самостійно здобувати знання

З огляду на викладений матеріал можна стверджувати, що запровадження дванадцятибальної системи оцінювання дозволило усунути недоліки п'ятибальної системи. Збільшення діапазону оцінок стало важливим мотивуючим елементом контролю.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Таким чином, дослідження історії розвитку бальних систем та переходу від п'яти- до дванадцятибальної системи оцінювання в 60-і роки ХХ ст. – на початку ХХІ ст. дозволить виявити загальні чинники

покращення контролю рівня навчальних досягнень учнів. Введення нової системи оцінювання дозволило реалізувати мотиваційні, освітні, виховні та розвивальні цілі контролю. Аналіз історичного переходу з п'яти- до дванадцятибальної системи оцінювання показує, що в основу зміни системи покладено досвід контролю закордонних країн Австрії, Великобританії, Данії та ін. Сьогодні бальна система оцінювання вважається найбільш ефективною.

Подальший інтерес для дослідження представляють методи оцінювання навчальних досягнень учнів з іноземної мови.

Література та джерела

1. Андрійчук О.І. Система педагогічного оцінювання навчальних досягнень учнів / О.І.Андрійчук // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І.Франка. – 2009. – №48. – С.93-96
2. Гансберг Ф. Педагогика. Призыв к самодеятельности в преподавании / Фриц Гансберг; пер. З. Н. Журавской. - Петроград: Изд-во газеты «Школа и Жизнь», 1916. – 192 с.
3. Канєвська І.М. Зміни в системі оцінювання знань учнів – вимога часу / І.М.Канєвська // Освіта. – 2000. – 22 листоп. – 6 груд. (№55/56). – С.3
4. Канівець Т.М. Основи педагогічного оцінювання: [навчально-методичний посібник] / Тетяна Миколаївна Канівець. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2012. – 102 с.
5. Клапаред Э. Психология ребёнка и экспериментальная педагогика / Эдуард Клапаред. – М.: Изд-во «ЛКИ», 2007. – 136 с.
6. Левківський М.В. Історія педагогіки: Навч.-метод. посібник. Вид. 4-те. Навч. пос / Михайло Васильович Левківський. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 190 с.
7. Оніпко О. В. Проблема оцінювання освітніх систем у сучасній педагогіці та відображення її у педагогічній спадщині А.С.Макаренка / О. В.Оніпко // Витоки педагогічної майстерності: зб. наук. пр. Полтав. держ. пед. ун-ту ім. В.Г.Короленка / Полтав. держ. пед. ун-т ім. В.Г.Короленка. – Полтава, 2008. Сер. «Педагогічні науки», Вип. 5. – С.127-133
8. Основи педагогічного оцінювання. Частина І. Теорія: Навчально-методичні та інформаційно-довідкові матеріали для педагогічних працівників / За заг. ред. Ірини Булах – К.: Майстер-клас, 2005. – 96 с.
9. Педагогіка / Библиотека онлайн © 2006-2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://readbookz.com/books/172.html>
10. Скалозуб В.О. Історія розвитку оцінювання навчальних досягнень школярів / В.О.Скалозуб // ПостМетодика. – 2000. – № 3. – С.12-13
11. Тригубенко В. Дванадцятибальна система: своєчасне відродження / В.Тригубенко // Освіта. – 2000. – 27 верес.– 4 жовт. (№42/43). – С. 2-3.
12. Феррьер А. Законы эволюции и новейшие задачи воспитания / Адольф Феррьер // Русская школа. 1990. – № 12. – С.104-112
13. Шаррельман Г. В лаборатории народного учителя: Опыт наглядного обучения / Генрих Шаррельман; пер. С. Роенблат. – Петроград: Изд-во газеты «Школа и Жизнь», 1916. – 72 с.
14. Яцкова О.Ю. Проблема развития творческих способностей детей в педагогике XX века [Текст] / Ольга Юрьевна Яцкова // Теория и практика образования в современном мире: материалы междунар. науч. конф. (г.Санкт-Петербург, февраль 2012 г.). – СПб: Реноме, 2012. – С.73-76

Стаття посвящена дослідженню ролі контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів у вивченні іноземної мови. Розкрито та систематизовано поняття «оцінювання» в науковій літературі. На основі аналізу останніх досліджень та вивчення стану проблеми, окреслено особливості переходу від п'яти- до дванадцятибальної системи оцінювання в Україні в 60-і роки ХХ ст. – початку ХХІ ст. Визначено фактори та передумови, які впливали на впровадження дванадцятибальної системи оцінювання в Україні. Досліджено переваги дванадцятибальної системи оцінювання.

Ключові слова: контроль, оцінювання, п'ятибальна система, дванадцятибальна система, іноземна мова.

The article is devoted to the research of control and assessment role of the pupils' learning achievements while teaching foreign language. The notion of "assessment" in the scientific literature has been revealed and systematized. Based upon the analysis of the latest researches and the study of problem state, the peculiarities of transition from five- to twelve point systems assessment in Ukraine in 60-s years of XX cent. – beginning of XXI century have been outlined. The factors and preconditions, which affected on implementation of twelve point evaluation system in Ukraine, have been determined. The advantages of twelve point evaluation system have been studied.

Key words: control, assessment, five point system, twelve point system, foreign language.